

Марія Федунь

ТВОРИ АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

29 липня ц.р. виповнюється 140 років від дня народження видатного українського церковного, культурного та громадського діяча митрополита Андрія Шептицького. Цією статтею редакція “СіЧ” і пропонує відкрити маловідому сторінку його діяльності.

Праця письменника — це творча лабораторія, в якій окреслюється людина і як першоджерело насаги автора, і як об’єкт, на котрий буде спрямований згодом пізнавальний, виховний та естетичний потенціал майбутнього твору. На наш погляд, священничий сан теж зобов’язує до прискіпливого спостереження на людському лані життя. Тому, можливо, маємо в царині художнього слова твори священників (наприклад, праці о. Т. Бордуляка, о. О. Пристая та ін.). Вважаємо, що більшість добротних проповідей отців церкви — це цікаві зразки текстів, близькі до творів художньої літератури. На особливу увагу, звичайно, заслуговують праці кардинала Й. Сліпого та митрополита А. Шептицького.

У праці Лонгіна Цегельського “Митрополит Шептицький” автор, подаючи життєпис і огляд церковно-народної діяльності Андрія Шептицького, з’ясував у вступному слові, що покликало його до праці: “Бажанням автора (Л. Цегельського. — *М.Ф.*) є звернути увагу на те, що може дати нашому народові Владика, котрий співчуває прагненням народу, та яким благословенним може стати аристократ з магнатського роду, коли він почуватися Українцем”¹. А. Шептицький, за визначенням Л. Цегельського, — “один з найбільших синів, яких зродила українська нація”. Перш ніж окреслити віхи життя й діяльності митрополита, автор розповідає про його рід — “такий же давній, як рід Габсбургів, один з найстарших родів не лише України, але й цілої Європи”, який стояв на сторожі інтересів народності та церкви. Л. Цегельський наводить факти закладин українських друкарень Олександром Шептицьким в Угерцях коло Комарна у Галичині (1618 р.) та Варлаамом Шептицьким в Уневі коло Перемишлян (1668 р.), розповідає про чотирьох славних владик із цього роду, які передували митрополитові, і двоє з них (Анастасій та Лев) “здвигнули величавий храм св. Юра на горі, котра піднімається над містом Львовом”. Не залишилися поза увагою автора і батьки А. Шептицького. Зокрема згадував, що граф Іван, дякуючи громаді за вручений портрет сина, митрополита, зауважив: “Впевняю Вас, панове, що я Русин. Справді, я дав Вам все, що в мене було найкращого і найдорожчого”².

Андрей Шептицький належав до числа тих людей, котрі, маючи у своєму родоводі переплетіння коріння польського з українським, вважали за обов’язок прислужитися добрими справами українському народові. Більше того, він оцінював усі події українського народу як істинний син своєї нації. Зокрема, смерть І.Франка вважалася йому найбільшою втратою, якої зазнав народ України. Принагідно зауважимо, що ми нині загалом маємо феномен “польської школи” в українській літературі. Тут вимальовуються творчі постаті Галини Журби,

¹ Цегельський Л. Митрополит Андрей Шептицький. Короткий життєпис і огляд його церковно-народної діяльності. — Л., 1995. — С.5–6.

² Там само. — С. 7, 9–10, 116.

В. Антоновича, М. Тишкевича, Ст. Вінченца та ін. У статті “Ідеї національного виховання молоді в мемуарній спадщині Осипа Назарука”³ ми частково торкалися цієї проблеми, зауваживши, що для таких людей український патріотизм (на противагу польському “обов’язуючому”) “...вирослав сам із себе, із землі, з повітря, ніким не підсичуваний, не вирощуваний штучно, надиханий самою землею, довкіллям, таємничим нашептом самої України”⁴. А. Шептицький належав до осяяних правдивим українським патріотизмом. Це настільки ж очевидне, як і розуміння того, що митрополит був одним із поодиноких провідників нації, котрі ще за свого життя мали широке визнання і повагу від народу. Як свідчення цього, можна навести хоча б рядки із “Ювілейного привіту в честь Їх Ексцеленції Високопреосвященого Владика Митрополита Кир Андрея”:

Привіт Тобі шле весь народ,	Ти здвиг у нас своїм життям
Твій рідний з кости—крови.	Не пам’ятник із криці, —
З ним житимеш від рода в род	Ми сонцесяйний жертви храм
В почуваннях любови:	Завдячуєм Владиці ⁵ .

З яких же позицій виступав митрополит А. Шептицький? Насамперед дбав про збереження ідеалу Батьківщини. Зокрема, у його статті “Як будувати рідну хату” читаємо: “Ідеалом нашого національного життя є наша рідна всенаціональна Хата-Батьківщина”⁶. Священнослужитель наголошував: “Що Церква чи Церкви відіграватимуть важну роль в будівництві Батьківщини, про це не можна сумніватися. В християнських народах немає більше виховної сили, ніж сила Церкви”⁷. Тут напрошується паралель із релігійно-філософськими поглядами Осипа Назарука, в котрого змалювання соборів, розуміння значення Божої іскри в житті людини, сили біблійних мотивів бере гору в переважній більшості його спогадів. Чимало думок О. Назарука звернені до молоді. До юних сердець апелювала і О. Кисілевська своїми “Листами знад Чорного моря (до сина)”, і о. О. Пристай мемуарами “Із Трускавця у світ хмародерів...”, присвяченими А. Шептицькому. Митрополит теж розумів значення молодого покоління в житті нації, тому звертався до нього зі своїм “Словом до української молоді”, що друкувалося 1932 р. в часописі “Мета” і провідні думки якого того ж року наводила газета “Нова Зоря”. Цього ж, 1932 року, “Слово...” вийшло у Львові окремою брошурою. Автор звертається до молодих зі словом приятеля, обіцяючи їм сказати про все добре і зле (“від’ємне”, як він писав) у них.

Перше, що відзначає митрополит у своєму зверненні, — це патріотичні пориви: “Бачу у Вас гарячу любов Батьківщини — України; любов, що йде аж до пожертви, а нераз цілковитої жертви зі себе, зі свого добра і добра Ваших батьків”. Він зауважує у молоді “зріст любови до Батьківщини, зріст бажання принести за неї жертви”. На його думку, християнські ідеали стоять, мов на твердій основі, “на жертві зі себе — і без жертви зі себе нема в християнстві правдивих цінностей”. Однак автор застерігає молодь, щоб вона не йшла в офірі так далеко, що могла б пожертвувати загальнонаціональними цінностями: “Бо найкраща ціль не освячує лихих засобів”. А. Шептицький наголошував ще на одній хибі молодого покоління — невмінні бути толерантними: “Масте ту недостачу, що свою думку сміливо і

³ Див.: Обрії. — 1998. — № 2. — С. 30.

⁴ Журба Г. Далекий світ. Розповідь автобіографічна. — Буенос-Айрес, 1955. — С. 347.

⁵ Заверуха І. Ювілейний Привіт в честь Їх Ексцеленції Високопреосвященого Владика Митрополита Кир Андрея // Нова Зоря. — 1926. — 24 січ. — № 3. — С. 3. (Цитати із часописів минулого передаємо зі збереженням стилю оригіналу, однак дотримуючись сучасного правопису).

⁶ Шептицький А. Як будувати рідну хату? // Митрополит Андрей Шептицький: Матеріали та документи (1865–1944 рр.). — Вид. 2-е, доп. — Львів; Івано-Франківськ, 1995. — С.70.

⁷ Там само. — С.18.

буйно ставите вище від думки всіх старших, що при найбільшій любові до своїх батьків, себе вважаєте мудрішими і вищими”. Та автор із батьківською розважливістю констатує, що може через роки, “коли удари життя змусять Вас (молодь. — *М.Ф.*) похилити голову перед конечностями, що тепер не признаєте, почасти хороби, почасти терпіння і біль прикриють інеєм Ваші голови”, — молодь зрозуміє й цю проповідь, розв’яже для себе й цю проблему. А тим часом А. Шептицький писав: “Хочу Вам дати змогу зрозуміти, якою помилкою у Вашому житті є легковаження гадки й досвіду старших”. Він порівнює народ, кожне покоління якого наново для себе починало б національну працю на благо Батьківщини, зі “слабою дитиною”⁸. Тут, зауважимо принагідно, цілком актуальні й дотичні до цієї проблеми думки О. Назарука, який акцентував увагу своїх сучасників на необхідності написання мемуарів. Нехай навіть автор спогадів опише ті справи, в яких були зроблені прорахунки. Тому, наголошуючи на сповідальному характері споминів, він часто картав сучасників, які відходили з життя без мемуарів: “Се для публичного діяча дуже подібне до смерти без сповіди”⁹.

Митрополит А. Шептицький зазначав, звертаючись до молоді: “У наших руках лише одна хвилина існування нашої нації. Якщо у тій хвилині не зв’яжемо нашої праці з тими, що були перед нами, і коли ті, що прийдуть після нас, знову свою працю у своїх хвилинах не зв’яжуть з нашою працею і з працею тих, що були перед нами, — тоді ж яку ціль осягне нація, хоч би й протягом століть?”. Тому й наголошував: “Ви мусите з’ясувати собі, що легковаження гадки й досвіду старших є відкиненням авторитету віку...”¹⁰. Загалом же упадок авторитету автор вважав дуже небезпечним, адже той, хто відкине авторитет батьків, відкине дуже легко й будь-який інший авторитет, в т. ч. церкви, Бога, етики. А це призведе до анархії. Наголошував він і на тому, що “служба любові (йдеться про національну справу. — *М.Ф.*), мої Дорогі, не знає лаврів”. І далі читаємо: “Не зривами одної хвилини, лише безупинним напруженням і безупинними жертвами аж до крові і смерті многих поколінь двигается народ”¹¹.

Так, митрополит А. Шептицький, дійсно, переживав за те, щоб український народ рухався вперед, до вершин вселюдської культури. Тому такою щирою була свого часу “Молитва слуги Божого митрополита Андрея за український нарід”, де він просив Господа дати провідникам свого народу світло премудрості з неба, взяти під опіку його молодь, “щоб не тратила ласки святого Хрещення, щоб одержувала в родині й школі основне християнське виховання і виходила на позиточних синів свого народу”. Митрополит благав, звертаючись до Бога: “Благослови всі наші родини, щоб батьки були зразковими й ревними християнами, а матері відзначались мудрістю, побожністю й дбайливістю у вихованні дітей”¹². Він прагнув, щоб український народ мав свободу, міг вільно розвивати свої природні сили.

Цікава й повчальна для молоді нашого часу праця А. Шептицького “Будь завжди вірним Христові. Із слів митрополита Андрея до української шкільної молоді” (1933). Високо ставлячи духовну віру, автор зауважує, що в словах “Вірність Христові” для молодих людей повинна міститися програма цілого життя. У чому ж вона полягає? Насамперед у дотриманні всіх християнських обов’язків, любові до Бога і ближніх, розумінні потреб ближніх та поданні їм, по змозі,

⁸ Шептицький А. Слово до української молоді // Нова Зоря. — 1932. — № 38. Те ж: Шептицький А. митрополит. Твори (морально-пасторальні). — Рим, 1983. — С.105–106.

⁹ Назарук О. Венеція. Найбільша саля в палаті дожив // Нова Зоря. — 1934. — № 67. — 6 вересня. — С. 4.

¹⁰ Шептицький А. Слово до української молоді. — С.106.

¹¹ Там само. — С.107.

¹² Шептицький А. Молитва слуги Божого митрополита Андрея за український нарід // Добрий пастир (Івано-Франківськ). — 1990. — № 1. — С. 35.

милостині, дотриманні християнської моралі. Митрополит закликав кожного з молодих: “Не стидайся своєї віри, свого обряду, хоч би з тебе насміхалися нерозумні люди”¹³.

У своєму пастирському листі “Правдива віра” духовний провідник українського народу, наголошуючи на тому, що доконечною умовою єдності та сили церкви є її голова, повчав вірних: “В кожному товаристві людей бачимо одно: Де нема голови, там нема ладу, ні сили. Військо, яке не має полководця, є розбите. Громада без голови розходиться, – родина без голови ділиться. Бо й в товариствах з переминаючими й маловажними завданнями мусить бути голова, якщо має бути в них лад і сила”¹⁴. На значенні вміння підкорятися ватажку, голові наголошував і о. О. Пристай у своїх мемуарах “З Трускавця у світ хмародерів...”, де як приклад наводив для політиків життя в пастуших громадах, і О. Назарук у циклі спогадів “Венеція”, де писав про Івана, котрий не вміє визнавати провідника, керманіча.

Називаючи церкву для українського народу рідною матір’ю, митрополит наголошував, чому вона така. Насамперед тому, що “проповідає до людей їхньою власною, рідною мовою”, є “скарбницею та опікункою наук”, чим “причиняється до незвичайного розвою народньої культури і письменства”, “від усіх домагається справедливості та веде всіх до любови”, “причиняється в кожному народі до морального здоров’я”, “причиняється до розвитку народнього будівництва та красних штук, якими ублагороднює людей”; “виховує наші діти в українському народньому дусі”, “всюди дбає про добро нашого народу”¹⁵.

Загалом нині нараховується близько ста послань та пастирських листів Андрея Шептицького. Л. Цегельський справедливо зауважував, що вони не тільки суто релігійного й морального змісту, а й водночас і суспільного та патріотичного. Серед них зустрічаємо послання до священників, світських людей, до українців у Канаді, до молоді і т. д. Серед пастирських послань – листи про Святу Землю, становище Східного обряду в церкві, про соціальне питання та соціалізм, про шкідливість комунізму та ін. Бачимо в них неупереджений погляд філософа на світ Божий, гуманізм, віру у світлу долю України, батьківську розважливість. Саме остання істотно вирізняє і “Слово митрополита”, яке друкувалося 1943 р. у “Краківських вістях”. Звертаючись у часи воєнного лихоліття до свого народу, митрополит наголошував, що хоче передусім звернутися до старших людей, однак зразу ж кидав заувагу: “Це не значить, щоб я легковажив думку й бажання молоді. Вона ж є цвітом, будучністю нашого народу...”. Однак звертався насамперед до батьків, щоб ті вберегли молодих від злоби, національної ненависті, партійних роздорів, бажання помститися ворогам тощо. Передаючи пересторогу в руки батьків, зазначав: “Ви, їх батьки, в важкій хвилині історії нашого народу стережіть своїх синів перед злочиним, яким могли б стягнути на село страшні нещастя”. Молодь просив не піддаватися на провокації, радитися із батьками, не зраджувати Божих законів. Звертався митрополит і до “християнських невіст, матерів родин”, щоб вони застерігали своїх синів від нерозважливих вчинків, стерегли від нещастя, не давали “їм душу заваляти невинно проллятою кров’ю”, чим причинилися б вони, на думку владики, “до ясного розвою нашого національного життя”¹⁶.

¹³ Добрий пастир. – 1990. – №3. – С.17.

¹⁴ Шептицький А. Правдива віра. Пастирський лист до вірних на Буковині Станіславівської єпархії, писаний у Марківцях під Станіславовом, даний у надвечер’я св. Михаїла 1890 р. // Добрий пастир. – 1990. – № 3.

¹⁵ Там само. – С.11, 12.

¹⁶ Шептицький А. Слово митрополита // Краківські вісті. – 1943. – 17 серп.

Як бачимо, Андрей Шептицький як провідник, духовний наставник українського народу надзвичайно високо ставив справу національного виховання молоді, акцентуючи увагу на вихованні любові до Батьківщини, толерантності, поваги до старших, визнанні авторитету батьків, формуванні дбайливого виховання матерями своїх дітей, дотриманні християнської моралі. І основною провідницею цих ідей митрополит справедливо вважав церкву. В контексті тодішньої художньої літератури в Галичині, коли Б. Лепкий, О. Назарук, Я. Окуневський та ін. ставили духовність свого народу на найвищий щабель, проповіді митрополита були надзвичайно актуальними, вони будили кращі людські цінності, оперті на релігійність, протидіяли бездуховності тих людей, у душах котрих, як писав Б. Лепкий, “не народився Христос”.

м. Івано-Франківськ

Микола Шудря. Геній найщирішої проби: Нариси. Розвідки. Рецензії. Інтерв'ю. Публікації. — К.: Юніверс, 2005. — 205 с.

Сценарист, кінознавець і критик М.Шудря зібрав під однією обкладинкою все, написане й опубліковане ним за сорок років про Олександра Довженка та про нове покоління кінематографістів, що засвоїло творчі настанови майстра. Л.Череватенко у передмові “Сповідь у любові”

завважає, що ця книжка доносить до читача деталі, подробиці, факти, які багато важать самі по собі, а до того ж нечасто зустрічаються в інших джерелах.

Юрій Мартиненко. Місія: проблеми національної ідентичності в українській прозі 40 – 50-х років ХХ століття. — Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2004. — 328 с.

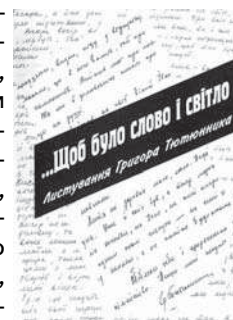
У монографії досліджуються художні параметри українського прозового тексту 40 – 50-х років ХХ ст., встановлюються параметри націєтворчої місії української літератури, розглядаються її генеза, тематичні та жанрово-стильові домінанти. Автор обрав для докладного

аналізу найпомітніші твори митців різних естетичних уподобань (як т.зв. традиціоналістів, так і модерністів), написані в Україні та за її межами – твори Т.Осьмачки, О.Довженка, В.Домонтовича, Л.Мосендза, І.Багряного, О.Гончара, І.Костецького, Д.Гуменної, У.Самчука, Ю.Косача.

“...Щоб було слово і світло”. Листування Григора Тютюнника. — Луґанськ: Альма-матер, 2004. — 230 с.

Представлено листування Григора Тютюнника з 1957 до 1980 р., що може бути одним із найпомітніших джерел його творчої біографії. Це, зокрема, листи до брата Григорія Тютюнника, його дружини О.Черненко, перекладача Н.Дангулової та ін. До збірки увійшли також автобіографія та автографи пам'ятних написів на книгах. Упорядкування, примітки, підготовка текстів, передмова “Одкровення Григора Тютюнника” О.Неживого.

Слово і Час. 2005. №7